

СТУПІНЬ СПОРІДНЕНОСТІ ПРИ УКЛАДЕННІ ШЛЮБУ СЕРЕД СЕЛЯН У ХІХ ст.

В статті висвітлюється вплив різних ступенів спорідненості на один з найголовніших інститутів, а саме шлюбу. Це питання було досить актуальним для ХІХ ст., оскільки у той час молодята отримували дозвіл на укладення шлюбу тільки після ретельного вивчення родоводів кожного з майбутнього подружжя.

Ключові слова: спорідненість, ступені спорідненості, шлюб, світські заборони, церковні заборони.

Серед українського селянства протягом століть склалася розгалужена система традицій з укладення шлюбу. Підготовка до сімейного життя в народі ніколи не сприймалася особистою справою тільки молодих та їх батьків, а була під піклуванням сільської громади та церкви. Дослідженню системи правил та обрядів, що супроводжували укладення шлюбу присвячено чималий доробок праць таких дослідників, як О. Кравець¹, В. Борисенко², А. Пономарьов³ та ін. Однак, усі вони досить мало уваги приділяють такому важливому моменту, при отриманні дозволу на укладення шлюбу, як близькість спорідненості між майбутнім подружжям, хоча відсутність таких зв'язків була однією з головних умов чи то від громади, чи то і від церкви.

Тема шлюбу завжди була досить актуальною як для дослідників ХІХ ст., так і для наших сучасників. Хоча за ці століття вектор її актуальності дещо змінився. Якщо для дослідників ХІХ ст., що вивчали інститут спорідненості українського селянства, пріоритетними були питання про систему, на основі якої селяни визначають своїх родичів, а також чи брали вони до уваги церковні норми при укладенні шлюбу, то сучасний дослідник більше переймається питаннями виправданості шлюбних заборон щодо родичів включно до сьомого коліна спорідненості. Дане дослідження покликане з'ясувати: на які саме принципи покладалося українське селянство ХІХ ст. при укладенні шлюбу? Чи стали церковні норми пріоритетними на той час? Які види спорідненості стояли на заваді для укладення шлюбу?

Відсутність близьких родинних зв'язків, як кровних, так і свояцтва, між нареченими завжди була однією з головних умов отримання дозволу на одруження. Цивільне законодавство Російської імперії дає досить розмите визначення про наявність чи відсутність родинних зв'язків, при яких шлюб заборонявся і, що не дозволені були церковним законом⁴. Суть відповідних церковних законів викладена в Кормчій книзі. Головне їх роз'яснення міститься в Мойсєвому законі (18 і 20 глава кн. Левіт) та у роз'ясненнях і тлумаченнях ІV Вселенського Собору⁵. Як бачимо, дане питання на той час було повністю віддано під контроль духовенства. Але поступово з систематизацією та впорядкуванням російського цивільного законодавства здійснювалися перші спроби перевести сімейні питання під юрисдикцію державних карних органів. Досить детально аналізує даний процес І. Оршанський у праці "Дослідження з російського права. Звичаєвого та шлюбного". Третій розділ "Реформи цивільного суду та шлюбного права" написаний саме на дослідженні доцільності та ефективності даної реформи. Підбиваючи підсумки, автор переконаний, що духовно-судова реформа виявила свою повну неспроможність. Він вказує на колізії, що виникають через протиріччя між цивільними та церковними постановами у деяких питаннях сімейного права⁶.

Другий том уложення цивільного права Російської імперії чітко визначив та дав роз'яснення таким поняттям, як тілесна та духовна спорідненість. До першої віднесли: кровну – між

особами від одного родоначальника (батька чи матері) та свояцтво – родинний союз від двох та більше родів через укладення між ними шлюбів⁷. Духовна – стосувалася осіб, що були пов'язані між собою хрещенням чи усиновленням.

За народним звичаєм кровним родичам у прямій лінії заборонялися усі шлюби до 7-го коліна, а також між боковими лініями до 4-го включно⁸.

Розглядаючи заборону шлюбів за свояцтвом, виділяють двородове, тобто між одним із подружжя та родичами іншого, та триродове. До останнього належать стосунки, що складаються між родинами першого та другого чоловіка (дружини) в разі повторного одруження⁹.

З впровадженням в життя духовно-судової реформи, за одруження осіб, які перебували в родинних зв'язках, держава починає вводити цивільні покарання, що діяли поряд із церковними, тобто відбувалося накладання подвійного покарання – світського та духовного. Так, в "Уложенні про покарання" від 1866 року зазначалося, що на осіб винних в інцесті з близькими кровними родичами та зі свояками, які сповідають православну віру, буде покарано у вигляді накладання епітемії¹⁰.

З метою збереження здорового роду для порушників вступу у шлюб за ступенем родичання застосовувалися певні покарання. За інцест осіб, що перебувають у другому ступені споріднення, позбавляли усіх прав, статків та засиляли у в'язниці Сибіру, де вони перебували впродовж трьох років та чотирьох місяців. Після закінчення цього терміну їх віддавали до монастирів на усе життя. Саме їх було прийнято залучати до найбільш важкої та небезпечної роботи. Також було покарання для осіб, що були визнані винними в інцесті, перебуваючи з родичами у третьому ступені споріднення, чи першому ступені свояцтва. На них також чекало заслання до Сибіру чи служба у виправно-арештантських ротах. Менш суворе покарання чекало на осіб, визнаних винними в інцесті, перебуваючи в четвертому ступені споріднення чи у другому ступені свояцтва. На таких правопорушників чекало заслання у монастирі, та й то на термін від 4 до 8 місяців. Окрім того, на тих, хто був визнаний винним за таким звинуваченням накладали церковне покарання за розпорядженням духовенства¹¹.

Підтвердженням виконання даного "Уложення" є справи про інцест, що були розглянуті Духовною Консисторією, та по яким ухвалили рішення у вигляді заслання до монастиря та накладання церковного покарання. Так, перебуваючи в 4-му ступені двородової спорідненості селяни з Васильківського повіту народили дитину, за що жінка була заслана на 6 місяців до монастиря¹². Досить схожою є справа про селян з Уманського повіту. Перебуваючи в 2-му ступені свояцтва вони народили двох доньок, за що жінку також було заслано до монастиря на 6 місяців¹³. В жодній з цих справ не вказано, як у даних випадках були покарані чоловіки. Отже, до "духовного покарання" за співжиття близьких родичів і як наслідок народження дітей, входило заслання до монастиря на строк, що визначався у кожній конкретній справі індивідуально.

Окрім того, для селян, що порушували приписи існували і інші методи покарання. Наприклад, мешканці с. Суботів Чигиринського повіту селянин М. Лебедь та селянка А. Лещінена, що перебували 4-му ступені кровної спорідненості і були визнані судом винними в інцесті отримали як покарання по 20 ударів кийками кожен¹⁴.

Поряд з тим, що світська влада поступово виробляла та впроваджувала норми, які були покликані регулювати шлюбно-сімейну сферу життя населення, церковні канони продовжували побутувати. Якщо говорити про церковне законодавство, то шлюби заборонялися між усіма кровними родичами по висхідній та низхідній прямій лінії. Що ж до родичів бокових ліній, то безумовно заборонялися шлюби до сьомого ступеня. Також заборонявся шлюб між свояками від двох родів у шостому ступені¹⁵. Поступово церква почала робити певні кроки до зменшення кількості заборон, але це поширювалося лише на п'ятий, шостий, сьомий ступені споріднення та п'ятий і шостий ступені двородового свояцтва. Однак, навіть для укладення таких шлюбів вимагався дозвіл єпархіального керівництва, що було передбачено указами від 1787 та 1810 років¹⁶.

Переглядаючи справи, що були на розгляді у Духовної Консисторії щодо одруження осіб, які мають між собою близькі родинні зв'язки, робимо висновок, що зменшення заборон відбувалося досить повільно. Навіть тоді, коли приймалася певна ухвала про таке спрощення, проходив досить довгий проміжок часу, доки на місцях священики починали їх виконувати.

Цей процес мав як позитивні, так і негативні риси. Позитивним у такому зволіканні було те, що дотримання табу для самих далеких кровних родичів по-перше, зберігало здоров'я нації, по-друге, стояло на сторожі чистоти духовних стосунків. Негативним же було те, що зовсім далекі люди, як у генетичному, так і у духовному плані не могли побратися, скажімо як свояки від трьох родів.

Більшість справ, що потрапляли на розгляд до Духовної Консисторії, були надіслані родичами молодих людей, що хотіли побратися, але через відмову священика не могли цього зробити. Прикладів таких дій священиків чимало. Наприклад, селянам з с. Боровица Чигиринського повіту, що перебували в 5 ступені споріднення, було дозволено одружитися, хоча священик відмовився освятити цей шлюб¹⁷. Такі рішення були зумовлені консервативністю поглядів священнослужителів, що продовжували дотримуватися традиційного бачення.

Окрім того, що служителі Духовної Консисторії ухвалювали рішення в конкретних справах, вони надсилали приписи парафіяльним священикам, даючи їм роз'яснення та вимагаючи від них виконання усіх останніх Указів Священного Синоду. Давши дозвіл на укладення шлюбу між свояками, що перебувають в 4-му ступені споріднення, священик також отримав наступне роз'яснення, яким мав керуватися у подібних справах; говорилося, що хоча шлюби в 4-му ступені, за правилами 2-ї частини Кормчої Книги і заборонені, однак у відповідності до Указу Синоду від 30.12.1812 р., шлюб в 4-ому та у всіх більших ступенях вирішує Єпархіальний Архієрей¹⁸. Схожою є справа селян з Липовецького повіту, Київської губернії¹⁹. Отже, хоча і відбувалися певні спрощення в системі заборон на укладення шлюбів, Вище духовенство не допускало одруження осіб, які були пов'язані близькими родинними зв'язками, що було запорукою доброго здоров'я наступних поколінь.

Досить не об'рунтованими були заборони на одруження осіб, що перебували в спорідненості від трьох родів, адже реальної кровної близькості між ними не було. Однак, навіть після отримання інструкцій від Духовної Консисторії священнослужителі на місцях продовжували відмовлятися одружувати такі пари. З огляду на це, таким особам доводилося звертатися безпосередньо до Духовної Консисторії, як це зробив селянин Канівського повіту, що перебував з своєю нареченою в четвертому ступені свояцтва від 3-х родів²⁰. Як і в інших подібних випадках, наречені отримували дозвіл на укладення шлюбу.

Іншим випадком застосування більш давньої норми є рішення в справі, коли селянам, мешканцям Чигиринського повіту, що перебували в 4-у ступені свояцтва від 3-х родів відмовили в одруженні, посилаючись на Указ Синоду від 19.12.1810р., якщо на 1900 рік – час винесення рішення – були більш пізні Укази Синоду, що дозволяли укладення шлюбів поміж таких осіб²¹.

Були і такі справи, коли від наречених вимагали дозвіл Консисторії на одруження в тих випадках, коли взагалі не було такої потреби з тієї причини, що Указами Синоду такі ступені перестали становити перешкоду для укладення шлюбу. Наприклад, селянин Рокаловський з Липовецького повіту зміг одружитися лише з дозволу Консисторії, хоча перебував з нареченою у восьмому ступені споріднення від 2-х родів²². До кінця XIX ст. селяни знали, що як захочеться взяти шлюб в шостому, сьомому чи восьмому ступені спорідненості, то "батюшка дорого візьме" за вінчання, через те, що родичі: "хоч на друге село йди"²³.

Поступово Духовна Консисторія почала тільки визначати чи правомірні ті чи інші стосунки, якщо ж вони порушували церковні норми, то документи на таких осіб надсилалися до прокуратури для подальшого розслідування та визначення яке саме покарання буде накладено на правопорушників. Наприклад, у суді м. Черкаси слухали справу про інтимні стосунки солдата у відставці з донькою дружини від першого шлюбу. У відповідності до законодавства (Ст.1013) справа було направлена до Духовної Консисторії для з'ясування наявності родинних зв'язків між зазначеними особами. В даній справі від духовного органу вимагали лише роз'яснення того, чи є згаданий зв'язок злочинним, а не винесення рішення про покарання. Цю функцію перебирала на себе прокуратура²⁴. Ще одна справа, що з-під пера Консисторії також була направлена до прокуратури Уманського окружного суду, стосувалася одруження дядька на пасербиці рідного брата, з якою перебував у третьому ступені кровної спорідненості²⁵. У регулюванні шлюбно-сімейних відносин намітилося більш чітке розмежування обов'язків, покладених на світську та церковну владу.

Були і такі випадки, коли до Духовної Консисторії надсилали прохання про дозвіл на шлюб осіб, що будучи близькими родичами і потрапивши в безвихідне становище, намагалися таким чином узаконити свої стосунки. Як правило, в таких випадках надсилалися відмови, незважаючи на обставини. Такий випадок трапився і в селищі Стара-Буда Звенигородського повіту Житомирської волості. Селянин Недобай просить дозволу одружитися з вдовою рідного брата, яка має 3-х дітей та проживає з ним в одній хаті, на що отримав відмову²⁶. Хоча між згаданими особами не було кровної спорідненості, за церковними канонами вони були близько пов'язані свояцтвом.

Не менш суворі заборони, ніж для кровних родичів та свояків, існували при укладенні шлюбу і для осіб, що перебували в духовному поєднанні через таїнство хрещення. Цей вид відомий нам під назвою "кумівство". Таких осіб прирівнювали до кровних родичів і визначали за ступенями.

Хрещений та рідний батько дитини вважалися рідними братами, а отже перебували в другому ступені споріднення, хрещений та його хрещеник – в першому, а хрещений та рідні брати хрещеника – в третьому, начебто рідний дядько, діти хрещеного ставали похреснику як рідні брати та сестри²⁷. На відміну від кровних, духовні зв'язки зберігалися тільки між кумами, а усі бокові лінії мали право на одруження поміж собою.

С. Пахман дійшов висновку, що коло осіб, на яких поширювалися церковні та народні заборони при укладенні шлюбів, досить різні між собою. Народний звичай значно розширював його. За церковними законами, заборона поширюється на одруження хресних батьків дитини з рідними батьками, як хтось з них овдовіє, а ось шлюб між хресними батьком та хресною матір'ю був дозволений, хоча і з санкції єпархіального керівництва. Пояснення цього факту можна прочитати в Указі Синоду від 31 грудня 1873 року, де говориться, що церковнослужителі таким чином врахували традиції народу в даному питанні. Дійсно, серед населення певного значення надавалося духовному єднанню, наприклад, заборонялося одруження не лише між рідними дітьми та похресниками, а й між двома хрещениками, що мали спільного хрещеного батька чи матір²⁸. Тож не допускалося укладення шлюбу між родом хресного та похресника до четвертого коліна. Часто не лише кум з кумою не можуть одружитися, а й з кумою сестри²⁹. П. Чубинський з цього приводу зробив наступний висновок: "Кум стає родичем тому, в кого хрестив дитину, а кумі не більше, ніж товаришем. Але якби кум побажав одружитися на своїй кумі, то у такому разі такий шлюб не був би укладений, бо вони покумилися. Якщо ж кум має брата, то останній може одружитися з кумою першого. Також, якщо у сім'ях кума та куми, осіб, що спільно тримали дитя у церкві під час таїнства хрещення, будуть власні діти, то вони зможуть одружитися без усяких перепон. А ось між родинами хресних та похресника не можна вступати у шлюб до четвертого ступеня спорідненості включно"³⁰. Хоча в усній народній творчості не раз зустрічаєш сюжет про взаємини між кумами.

Заборонялися шлюби не лише між вже згаданими нами свояками та кровними родичами, а й особами, що перебували у спорідненості через інститут усиновлення. Окрім того, народно-звичаєва культура знає та поважає не тільки кровну, духовну спорідненість та свояцтво, а й штучну спорідненість, що встановлюється через усиновлення. На відміну від юридичної практики, за народним баченням, усиновлення не є перешкодою для укладення шлюбів.

Збираючи матеріали на території Нижегородської губернії, А. Смірнов зазначає, що за народними звичаями не дозволено вступати в шлюб аж до восьмого ступеня споріднення включно. Майже така ж ситуація спостерігається в Подільській губернії та на Дону: тут заборонені шлюби, починаючи з сьомого ступеня. Говорячи про ці факти, як про правило, він додає, що зустрічається укладання шлюбів і між більш близькими родичами, але це скоріше поодинокі виключення, аніж правило³¹.

Дослідник народно-звичаєвої культури, що очолював Південно-Західний відділ Російського географічного товариства, П. Чубинський, у вступній статті до шостого тому, на основі зібраних матеріалів, зазначав, що селяни вважають недопустимим вступати у шлюб до четвертого покоління включно³². Як бачимо, навіть у народних звичаях, що є найбільш консервативними, наприкінці XIX ст., намітилось значне зменшення заборон стосовно досить далеких родичів та свояків. Це було дійсно позитивним моментом, оскільки відбулося зменшення бюрократичної тяганини без будь-яких зазіхань на фізичний та духовний добробут населення.

Такі ж факти наводить А. Смірнов, зазначаючи, що шлюб, у так званій Малоросії, безумовно заборонявся між людьми ближчими, як в четвертому ступені, а у деяких місцевостях, зокрема у Подільській губернії, дозволялося укладення шлюбів тільки з шостого ступеню спорідненості. Хоча, як свідчить автор, такі шлюби вважалися не щасливими і не завжди схвалювалися громадою³³.

Іншим видом штучного родичання були "хрестові братання". Дане явище серед українського селянства на рубежі XIX ст. зустрічалося усе рідше, але ще побутувало. Однак, з приводу дозволу на одруження при таких обставинах є різні відомості. Так, С. Пахман переконаний, що не варто говорити про таку можливість, тим паче, що такий вид братання виникав між особами однієї статі³⁴. Як бачимо, він навіть не згадує про можливі заборони для родичів таких осіб. Тієї ж думки дотримується М. Громико, зазначаючи, що "побратимство не створювало ніяких перешкод для вступу у шлюб і чітко відрізнялося селянством від кумівства"³⁵. Іншого погляду дотримуються М. Ганенко та Г. Сорокін. М. Ганенко стверджує, що народний звичай "братання" в сфері укладання шлюбів прирівнюється до інших видів духовної спорідненості. На "горілчаній сестрі" ніхто не надумає женитися, зазначає автор, оскільки обряд "братання" передбачав, що між одним з побратимів та дружиною іншого склалися стосунки, як між рідним братом та сестрою³⁶. Священик Г. Сорокін вважав братання одним з важливих сфер родичання, що унеможливило одруження навіть між дітьми побратимів³⁷. Проте, він же згадує про два випадки, коли побратими зверталися до нього з проханням одружити їхніх дітей, які не зважали на звичай та вирішили побратися. Прохання були задоволені, а шлюби укладені. На думку Г. Сорокіна, вдова не могла вийти заміж за побратима чоловіка, "бо це все одно, що одружитися на жінці-вдові рідного брата"³⁸. Зважаючи на те, що у XIX ст. такий звичай, як "братання" поступово відходив у минуле і вже не вважався тотожним кровному зв'язку, робимо висновок, що він майже не стояв на перепоні для укладення шлюбів.

Впродовж XIX ст. в процесі реформ, що мали перевести шлюбно-сімейні стосунки з-під контролю духовенства в юрисдикцію цивільних органів влади, відбувалися досить суперечливі процеси. З одного боку, такий крок був цілком виправданий і відповідав міжнародній практиці. Однак, проводилися ці реформи досить однобоко. В кінцевому результаті дійшло до того, що винні за скоєння певного проступку чи злочину в даній сфері отримували подвійне покарання. Тож, намагаючись спростити норми, що регулювали шлюбно-сімейні стосунки, досягли діаметрально протилежного результату, а саме накладання подвійного покарання: світського та церковного. Не дивлячись на те, що цивільна влада і намагалася перейняти на себе усі повноваження з врегулювання шлюбно-сімейних стосунків, все ж впродовж XIX ст. головну "скрипку" тут все ще продовжувала грати церква.

Хоча священнослужителі досить ревниво ставилися до церковних канонів, але і тут намітилися певні зрушення. Впродовж століття було видано кілька Указів Священного Синоду, що значно звузило коло родичів, які не могли укласти шлюбу через певні родинні зв'язки. Цей крок був дійсно позитивним, оскільки знімав табу на одруження осіб, що тільки фактично були родичами, не маючи реальних кровних зв'язків, скажімо, як свояків від трьох родів. Однак, прийняття таких указів не завжди швидко втілювалося в життя на місцевому рівні, що додавало роботи Духовній Консисторії.

¹ Кравець О. Сімейний побут і звичаї українського народу. – К., 1966.

² Борисенко В. Весільні звичаї та обряди на Україні. – К., 1988; Її ж. Весільна обрядовість. //Українці. Історико-етнографічна монографія. – Т.1. – Опішне, 1999. – С. 433 – 455.

³ Пономарьов А. Развитие семьи и брачно-семейных отношений на Украине. – К., 1989; Його ж. Традиції дошлюбного спілкування. //Українці. Історико-етнографічна монографія. – Т.1. – Опішне, 1999. – С. 409 – 433.

⁴ Систематический свод существующих законов. – СПб., 1838. – Т.Х. – Ч.1. – Ст. 23.

⁵ Победоносцев К. Курс гражданского права в двух томах. Права семейные, наследственные, завещательные. – СПб., 1985. – Т.2. – С. 34.

⁶ Оршанский И. Исследования по русскому праву. Обычному и брачному. – СПб., 1879. – С. 295.

⁷ Систематический свод существующих законов. Право гражданское. – Т.2. – Ч.2. – СПб., 1817. – С. 1 – 2.

⁸ Кравець О. Вказ. праця. – С. 45.

⁹ Систематический свод существующих законов. Право гражданское. – Т.2. – Ч.2. – СПб., 1817. – С. 17.

- ¹⁰ Письмо Антония, митрополита Петербургского на имя Кира Иоакима, Архиепископа Константинопольского и записка по вопросу о церковной и гражданской практике браков родственных степеней по крови и свойстве ноябрь 1882 – 13 марта 1910 г. // Институт Рукописи Национальной библиотеки Украины ім. В. Вернадського (далі – ІР НБУВ). – Ф. XIII. – Од. зб. 4994 – 4995. – Арк. 38.
- ¹¹ Там само. – Арк. 39.
- ¹² Центральний Державний Історичний архів у м. Києві (далі – ЦДІАК). – Ф. 127. – Оп. 887. – Спр. 375. – Арк. 10.
- ¹³ Там само. – Оп. 889. – Спр. 192. – Арк. 4.
- ¹⁴ Там само. – Оп. 886. – Спр. 221. – Арк. 10.
- ¹⁵ Победоносцев К. Вказ. праця. – С. 34.
- ¹⁶ Выписка из указа Синода 18 февраля 1810 года по вопросу о степенях родства в которых разрешаются вступать в брак. – ІР НБУВ. – Ф. XIII. – Од. зб. 4991. – Арк. 5.
- ¹⁷ ЦДІАК. – Ф. 127. – Оп. 849. – Спр. 422. – Арк. 3.
- ¹⁸ Там само. – Оп. 650. – Спр. 666. – Арк. 1.
- ¹⁹ Там само. – Оп. 774. – Спр. 332. – Арк. 3.
- ²⁰ Там само. – Оп. 772. – Спр. 35. – Арк. 29; Там само. – Оп. 779. – Спр. 5. – Арк. 26.
- ²¹ Там само. – Арк. 136.
- ²² Там само. – Оп. 774. – Спр. 23. – Арк. 3.
- ²³ Ганенко М. Семейно-имущественные отношения крестьянского населения в Елисаветградском уезде. (Материалы по обычному праву) // Степ. Херсонский беллетристический сборник. – Херсон, СПб., 1886. – С. 145.
- ²⁴ ЦДІАК. – Ф. 127. – Оп. 768. – Спр. 831. – Арк. 1 – 2.
- ²⁵ Там само. – Оп. 776. – Спр. 251. – Арк. 3.
- ²⁶ Там само. – Оп. 775. – Спр. 322. – Арк. 2–3.
- ²⁷ Систематический свод существующих законов. Вказ. праця. – С. 26.
- ²⁸ Пахман С. Обычное гражданское право в России. Юридические очерки в двух томах. Семейное право, наследование и опека. – СПб., 1879. – Т. 2. – С. 42.
- ²⁹ Смирнов А. Очерки семейных отношений по обычному праву русского народа. – М., 1877. – С. 118.
- ³⁰ Чубинський П. Краткий очерк народных юридических обычаев, составленных на основе прилагаемых гражданских прошений. // Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским географическим обществом. Юго-Западный отдел. – СПб., 1871. – Т. 6. – С. 39.
- ³¹ Смирнов А. Вказ. праця. – С. 116; Пахман С. Вказ. праця. – С. 40.
- ³² Чубинский П. Вказ. праця. – С. 39.
- ³³ Смирнов А. Вказ. праця. – С. 117.
- ³⁴ Пахман С. Вказ. праця. – С. 43.
- ³⁵ Громыко М. Традиционные нормы поведения и формы общения русских крестьян XIX в. – М., 1986. – С. 83.
- ³⁶ Ганенко М. Вказ. праця. – С. 145.
- ³⁷ Сорокин Г. Сборник Херсонского земства: Местечко Димитровка. – Херсон, 1870. – С. 19.
- ³⁸ Там само.

Данное исследование раскрывает влияние разных степеней родства на один из основных институтов – институт брака. Этот вопрос был достаточно актуален в XIX в., так как в то время молодожены получали разрешение на заключение брака только после тщательного изучения родословных каждого из будущих супругов.

Ключевые слова: родство, степени родства, брак, светские запреты, церковные запреты.

This research discovers the influence of different degrees of kinship to the one of main institutions namely the marriage. This question was quite actual for the XIX century as in those times the newly-married couple got the marriage permission only after scrupulous investigation of their lineages.

Key words: kinship, degrees of kinship, marriage, secular prohibitions, canonic prohibitions.